

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN OKUMAYA YÖNELİK TUTUMLARI (DİYARBAKIR İLİ ÖRNEĞİ)

Mehmet Akif ÇEÇEN

İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, mehmet.cecen@inonu.edu.tr

Ercan DENİZ

Millî Eğitim Bakanlığı, ercanede@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin okuma tutum düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre belirlenmesidir. Araştırmanın örnekleme, tesadüfi örneklem yöntemiyle belirlenen Diyarbakır il merkezinde bulunan iki okulda öğrenim gören 377 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları olduğu şekliyle tespit edilmiş, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılmıştır. Verileri toplamak için "Kişisel Bilgi Formu" ile Akkaya ve Özdemir (2013) tarafından geliştirilen "Okumaya Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS17.0 veri analizi programı kullanılmış, verilerden iki değişken arasındaki ilişkiyi test etmek için t- testi, ikiden fazla değişken arasındaki anlamlılığı test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ortaöğretim öğrencilerinin okuma tutumlarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin okuma tutumlarının cinsiyet, okul türü, sınıf, öğrenim alanı, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği, aile gelir durumu ile okuma tutumu arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: ortaöğretim, okuma, tutum, okuma tutumu

HIGH SCHOOL STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS READING: THE CASE OF DİYARBAKIR

Abstract

This study aims to identify high school students' levels of attitudes towards reading in terms of several variables. This study used random sampling. Two schools, randomly chosen, and 377 students studying in these schools in Diyarbakır city center constitute the sample of this research. In this field study was used survey method. High school students' attitudes towards reading were revealed as they are and the individuals were strived to describe as they are in the irunique circumstances. As data collection tools were used Personal Information Form and "Reading Attitude Scale" developed by Akkaya and Özdemir (2013) to collect data. In data analysis was used SPSS 17.0 data analysis software. T-test is preferred to test the significance between two groups while One-Way Analysis of Variance (ANOVA) was used to test the significance for variables including more than two groups. The reading attitude of high school students in the study was found to be "Moderate". While there exist significant differences for gender, school type, grade, learning area, father's and mother's education level variables, there is no statistically significant difference for family income variable.

Keywords: Secondary education, reading, attitude, reading attitude

Giriş

Milletleri ve toplumları ortak değerler etrafında birbirine bağlayan, toplulukları topluma dönüştüren en önemli iletişim aracı dildir (Aksan, 2007). İnsanların hayal ve düşünce dünyalarının gelişmesi, bunları disipline ederek yaşadığı toplumla bütünleşmesi ortak bir dil vasıtasıyla olmaktadır (Karakuş, 2000). Birey, dil vasıtasıyla bağlı bulunduğu toplumun kültürel değerlerini öğrenir, maddi ve manevi birikimlerini gelecek nesillere aktararak kültürün yaşamasını sağlar (İşeri, 2010). Dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini, dilin kurallarına uygun bir şekilde kullanan bireyler yetiştirilmesi için planlı ve programlı bir şekilde öğretim etkinlikleri gerçekleştirilmektedir. Eğitim-öğretimin ilerleyen safhalarında bu becerilere dil bilgisi, yazım kuralları ve noktalama işaretleri öğretimi eklenerek öğrencilerin dil becerilerini kendi anlam dünyalarında içselleştirmeleri ve beceri hâline getirmeleri amaçlanmaktadır.

Temel dil becerileri bir bütünlük içerisinde öğretilmekte ve ele alınmaktadır. Dil becerilerinin birbirini tamamlayan yönleri bulunduğu gibi farklılık gösteren özellikleri de bulunmaktadır. Bu yüzden öğretim programlarında her dil becerisiyle ilgili hedef kazanımlar, etkinlikler ve öğretim yöntemleri ayrı ayrı ele alınmıştır.

Dil becerileri içerisinde okuma becerisinin ayrı bir önemi bulunmaktadır. Çünkü okuma becerisi, sadece eğitim-öğretimde değil, bireyin günlük hayatında ve toplumsal görevlerini yerine getirmesinde de önem arz etmektedir. Sever (1998) toplumda demokratik bilincin oluşmasında ve bireylerin duygu ve düşünce ufkunun genişlemesinde okuma kazanımının çok önemli bir yerinin olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden ana dili eğitimiyle ilgili olarak okuma becerisinin geliştirilmesi ve okuma alışkanlığı üzerine pek çok araştırma yapılmıştır.

Okuma, ana hatlarıyla Göğüş (1978: 60), Tazebay (1993: 3) ve Demirel (1999: 59) tarafından "harf ve kelimeleri tanıyarak anlamlandırma" Harris ve Sipay (1990: 10) ile Özdemir (1990: 13) tarafından "sözcükleri kavrama ve yorumlamaya yönelik zihinsel bir etkinlik" olarak tanımlanırken Özbay (2013: 2) tarafından da "gördüğünü anlamlandırma faaliyeti olup fiziksel ve zihinsel unsurların beraber kullanıldığı karmaşık bir dil becerisi" olarak ifade edilmiştir. Literatürdeki okuma tanımlarının eksik olduğunu ifade eden Karatay (2010: 459) ise okumayı; görme, dikkat, odaklanma, algılama, hatırlama, ilişki kurma, çözümlenme ve yorumlama gibi birbirinden farklı duyuşsal ve bilişsel unsurların birlikte kullanılmasına dayanan anlam kurma çabası olarak tanımlamaktadır.

Bireylerin mesleklerini öğrenip iletişim becerilerini ve kişiliklerini geliştirmelerinin en etkili araçlarından birisi olan okuma, sadece dil derslerinin değil, eğitim ve öğretimin en önemli unsurlarındandır. Bu beceriye sahip olmayan bir öğrencinin kişisel, sosyal ve özellikle de eğitim hayatında başarıya ulaşması zordur. Özbay'ın (2013: 2) ifade ettiği gibi insanın kavrama ve düşünme yönlerinin gelişmesi, öğrenmedeki kavrayışı, analiz ve sentez gücü, yorum yapma ve yeni

hükümlere ulaşma yeteneği, okuma becerisi ile gelişmekte ve artmaktadır. Bu yüzden öğrencilerin her türlü gelişimleri için okuma becerisini kazanmaları hatta bu beceriyi alışkanlık hâline getirmeleri gerekmektedir.

Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilerin dil becerilerini kazanarak her türlü metni doğru anlayıp yorumlayabilme becerisini kazanmaları ve bunu alışkanlık hâline getirmeleri hedeflenmiştir (MEB, 2011). Okuma becerisinin hedeflenen düzeyde olması için öğrencilerin öncelikle okumayı sevmesi, okumaya ihtiyaç hissetmesi ve okumayla ilgili olumsuz düşüncelerden uzaklaşması gerekmektedir (Akkaya ve Özdemir, 2013). Öğrencilerin okuma becerisini kazanmalarında ve okuduklarını anlama düzeylerinin artmasında okuma tutumlarının önemli bir yeri bulunmaktadır (Dowing, 1982'den aktaran Ghaith ve Bouzineddine, 2003). Bireylerin erken yaşlardan itibaren okumaya yönelik olumlu tutum geliştirmeleri, onların öğrenme altyapılarını sağlamlaştırması, kelime hazinelerini zenginleştirmeleri, dili daha etkin kullanıp okudukları kitaplarla ilgili nitelikli değerlendirmeler yapmaları, anlama ve sezme becerilerini geliştirerek akademik yaşamlarında başarılı olmaları üzerinde etkili olmaktadır (Holdaway, 1979; Fields, Sprangler ve Lee, 1991'den aktaran Kuzu, 2013: 60).

Öğrencilerin okumadan beklediği faydayı elde etmesi için okumanın fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla ele alınması gerekmektedir. Hedeflenen kazanımlar bu üç boyutunda da gerekli olgunluğa ulaşmasıyla kazanılabilir. Okumaya ilişkin tutum da özellikle psikolojik ve sosyolojik boyutta incelenebilecek ve okuma üzerinde oldukça etkili olan bir faktördür (Başaran ve Ateş 2009).Tutum; Kağıtçıbaşı'na (1999: 84) göre "kendileri gözlenemeyen fakat gözlenebilen bazı davranışlara yol açtığı varsayılan eğilim",İnceoğlu'na (2004:19) göre "bireyin çevresinde meydana gelen herhangi bir şeye karşı bilgi, inanç ve duyguların sistemli ve sürekli iletişimiyle oluşan duygusal ve zihinsel bir tepki",Senemoğlu'na (2013:417) göre de "bireyin herhangi olay ya da duruma karşı bireysel etkinliklerdeki seçimini etkileyen kazanılmış içsel bir durumdur." Tutumlar duygu, düşünce ve davranıştan oluşmakta ve zaman içerisinde şekillenmektedir(Allport, 1967;Aronson, Wilson &Akert, 2004). Okuma tutumunun bilişsel yönünü, bireyin okuma anında okumayı çekici veya gerekli kılan düşünceleri; duygusal yönünü, hissettiği heyecan veya zevk; davranışsal yönünü de uygun şartlarda yapılıp yapılmama durumu oluşturmaktadır (Özbay ve Uyar, 2009).

Dil ve edebiyat dersleri öğretim programlarında okuma kazanımları arasında okuma alışkanlığının kazandırılması önemli bir yer tutmaktadır. Akkaya ve Özdemir'in (2013: 71) ifade ettiği gibi okuma alışkanlığı bir süreç içerisinde yerleşmekte, bu süreçte aile, okul ve çevre etkili olmaktadır. Yapılan araştırmalarda (Bağcı, 2010; Doğan Yılmaz, 2010; Özbay, Bağcı ve Uyar, 2008;Schooten ve Glopper, 2002;Stokmans, 1999) okuma alışkanlığı ile okuma tutumu arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu yüzden öğrencilerin tutum düzeylerinin tespit edilmesi ve güçlü tutum düzeyine ulaşmaları sağlanmalıdır.

Okumaya yönelik tutumların ölçülmesi, okuma motivasyonunun sağlanması açısından önem arz etmektedir. Öğrencileri belli durum, nesne ve eylem karşısında belli davranışlar göstermeye iten öğrenilmiş bir eğilim olan okuma tutumunun (Demirel, 2005) olumlu ya da olumsuz olması okuma hızını, okuduğu metni anlama başarısını etkilemektedir (Yıldız, 2013). Ayrıca öğrencilerin akademik başarıları ile okumaya yönelik tutumları arasında pozitif bir ilişki olduğunu gösteren birçok araştırma (Bağcı, 2010; Balcı, 2009; Başaran ve Ateş, 2009; Martinez, Arıca ve Jewell, 2008; Karabay ve Kuşdemir Kayıran, 2010; Sallabaş, 2008) bulunmaktadır. Bu yüzden okumaya yönelik tutumların tespit edilmesine yönelik birçok araştırma yapılmış, okuma becerisi üzerine yapılan araştırmalarda okuma tutumları konu başlığı olarak ilk üç içerisinde yer almıştır (Akaydın ve Çeçen, 2015: 187).

Eğitimin bütünlük yapısı göz önüne alındığında eğilim, tutum ve inançların alışkanlığa dönüştüğü ortaöğretimde öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarının tespit edilmesine yönelik araştırmaların yapılması gerekmektedir. Ancak yapılan araştırmalarda lise öğrencilerinin ihmal edildiği, araştırmaların ilköğretim, ortaokul ve üniversite düzeyinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Literatürde ortaöğretim öğrencilerinin okuma tutumlarıyla ilgili iki araştırma dikkat çekmektedir: Bu araştırmaların ilki Baş (2012) tarafından yapılmıştır. 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, anne baba eğitim durumu ve aile aylık gelir düzeyi değişkenlerine göre incelendiği araştırmada, lise öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada cinsiyet, sınıf ve okul türü ile öğrencilerin okumaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuç elde edilirken diğer değişkenlere göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Okuma tutumuyla ilgili diğer önemli bir araştırma da Özdemir'e (2013) aittir. Buca'da yapılan araştırmada öğrencilerin büyük çoğunluğunun okuma tutum düzeylerinin yüksek olduğu, öğrenci tutumlarının cinsiyet ve ağırlıklı olarak öğrenim gördükleri derslere göre anlamlı farklılık gösterdiği, anne-baba eğitim düzeyi ve meslek durumlarına göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Okuma becerisiyle ilgili ulusal ve uluslararası araştırmalarda Türkiye'de okuma becerisinin hedeflenen düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. PISA tarafından örgün eğitime devam eden öğrencilerin okuma becerileriyle ilgili 2003, 2006 ve 2009 yıllarında yapılan araştırmalarda Türkiye, araştırmaya katılan ülkeler arasında; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri de Türkiye'de son sıralarda yer almaktadır (MEB, 2013). Ayrıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki öğrencilerin YGS Türkçe başarı ortalamalarının son sıralarda yer alması (Güncel Eğitim, 2015) ve lise öğrencilerinin okuma tutumlarıyla ilgili bu bölgelerde bir araştırmanın yapılmaması bu araştırmayı önemli kılmaktadır.

Araştırmanın amacı lise öğrencilerinin okumaya yönelik tutum düzeylerini ve bunu etkileyen unsurları tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda şu alt problemler ele alınmıştır:

Lise öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları

1. Genel olarak ne düzeydedir?
2. Okul türüne göre farklılık göstermekte midir?
3. Cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
4. Öğrenim alanına göre farklılık göstermekte midir?
5. Sınıf düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
6. Anne eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
7. Baba eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
8. Aile aylık gelir düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada kullanılan model, bir durumu var olduğu şekliyle ortaya koymayı amaçlayan tarama modelidir. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan, bilinmek istenen durumun gözlenip belirlenebilmesidir (Karasar, 2012: 77). Araştırmada cinsiyet, sınıf, öğrenim alanı, anne ve baba eğitim durumu, aile aylık gelir düzeyi ile lise öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları arasındaki ilişki, kendi koşullarında betimlenmeye çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Evren, araştırmanın genellenmek istediği elemanlar bütünüdür (Karasar, 2012: 109).Bu araştırmanın çalışma evrenini Diyarbakır'da öğrenim gören ortaöğretim öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma tüm öğrenciler üzerinde yürütülemeyeceğinden evreni temsil etmesi amacıyla, farklı sosyoekonomik çevrelerdeki farklı programlarda eğitim veren iki okul örneklem olarak seçilmiştir. Çalışma, tesadüfî örneklem yöntemiyle belirlenen iki okul ve bu okullarda öğrenim gören 377 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerle ilgili bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1: Örneklem Grubuyla İlgili Bilgiler

Okullar	Sayı	9. Sınıf		10. Sınıf		11. Sınıf		12. Sınıf		Toplam	
	Yüzde	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Fen Lisesi	n	32	25	26	24	14	11	24	14	96	74
	%	19	15	16	14	8	7	14	8	57	43
Anadolu Lisesi	n	35	33	19	15	33	21	31	20	118	89
	%	17	16	9	7	16	10	15	10	57	43
Toplam	n	67	58	45	39	47	32	55	34	214	163
	%	36	31	25	21	24	17	29	28	57	43

Tablo 1'de görüldüğü gibi örneklem 214 kız (%57) ve 163 erkek (%43) öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmaya fen lisesinden 170 (%45), Anadolu lisesinden

207 (%55) öğrenci katılmıştır. 9. sınıftan 125 (%33), 10. sınıftan 84 (%22), 11. sınıftan 79 (%21) ve 12. sınıftan 89 (%24) öğrenci bulunmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, Kişisel Bilgi Formu ile Akkaya ve Özdemir (2013) tarafından geliştirilen Okumaya Yönelik Tutum Ölçeği (OYTÖ) kullanılarak elde edilmiştir. Öncelikle ölçeğin kullanımıyla ilgili olarak araştırmacılardan izin alınmıştır. Ölçekle ilgili bilgiler Akkaya ve Özdemir tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: Ölçeğin örneklem yeterliliğini gösteren KMO katsayısı .919 olarak tespit edilmiştir. Örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli ve dağılımın normal olduğu belirlendikten sonra, verilere faktör analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda döndürme öncesinde birinci faktör yük değeri .50'nin altında olan 22 madde ölçekten çıkarılmıştır. Kalan 30 maddeye, faktör sayısı için herhangi bir sınırlama getirilmeden yeniden faktör analizi yapılmış, maddelerin 4 faktörde toplandığı görülmüştür. Birinci faktöre "Yarar", ikinci faktöre "Alışkanlık", üçüncü faktöre "Adanma", dördüncü faktöre ise "Gerçeği Aşma" başlıkları verilmiştir. Okumaya yönelik tutumun öğeleri bakımından "Yarar" boyutu bilişsel, "Alışkanlık" ve "Adanma" boyutları davranışsal, "Gerçeği Aşma" boyutu ise duyuşsal özellikleri taşıyan ölçek, 23'ü olumlu 7'si olumsuz olmak üzere 30 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .95'tir. Alt boyutların Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı sırasıyla Yarar boyutunda .92, Alışkanlık boyutunda .90, Adanma boyutunda .80 ve Gerçeği Aşma boyutunda .83 olarak belirlenmiştir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 30 iken en yüksek puan 150'dir. Puan aralığı üç eşit parçaya bölünerek 30-70 puan arasında alanların tutumu "düşük", 71-110 arasında puan alanların tutumu "orta" ve 111-150 arasında puan alanların tutumu "yüksek" düzeyde olarak gruplandırılmıştır.

Ölçeklerin güvenilirliğinin ölçme aracından ziyade ölçümlerin özelliği olmasından hareketle bu çalışmada okumaya yönelik tutum ölçeğinin güvenilirliği yeniden hesaplanarak .95 bulunmuştur. Genel olarak .70 ve üzeri olan ölçeklerin güvenilir kabul edilmesinden hareketle (Büyüköztürk, 2013: 183) ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir. Araştırmada kullanılan OYTÖ ile ilgili bilgiler Tablo 2'de gösterilmiştir:

Tablo 2: OYTÖ İle İlgili Genel Bilgiler

Boyutlar	Madde Sayısı	Örnek Madde	Cronbach Alfa
Yarar	12	Okumanın deneyim kazandırdığına inanıyorum.	.92
Alışkanlık	8	Kitap okurken canım sıkılır.	.90
Adanma	6	Okullarda kitap okuma saatleri olmasını isterim.	.80
Gerçeği Aşma	4	Okurken hayal gücümü çalıştırma bana çok zevk verir.	.83

Öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarıyla ilişkisi araştırılan cinsiyet, sınıf, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve aile gelir durumu ile ilgili bilgiler Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan veriler SPSS17.0 veri analiz programı kullanılarak çözümlenmiştir. Verilerden iki değişken arasındaki ilişkiyi test etmek için t-testi uygulanırken ikiden fazla değişken arasındaki anlamlılığı test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Değerlendirmeler sonucunda elde edilen bulgular tablo hâlinde sunularak yorumlanmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde, öncelikle öğrencilerin verdikleri yanıtların puanlarını hesaplamak amacıyla ölçekte yer alan olumlu maddelerde “tamamen katılıyorum” 5, “katılıyorum” 4, “kararsızım” 3, “katılmıyorum” 2, “kesinlikle katılmıyorum” 1 şeklinde hesaplanmıştır. Olumsuz maddelerde ise bu puanlamanın tersi bir puanlama yapılarak “tamamen katılıyorum” ifadesi 1 puan, “kesinlikle katılmıyorum” ifadesi 5 puan olacak şekilde puanlandırılmıştır. Çözümlemeler sonucunda problem cümlesi için elde edilen bulgular olumlu maddeler için 1.00-1.79 tamamen katılmıyorum, 1.80-2.59 katılmıyorum, 2.60-3.39 kararsızım, 3.40-4.19 katılıyorum, 4.20-5.00 tamamen katılıyorum aralıkları temel alınarak yorumlanmıştır. Olumsuz maddelerde ise puanlar tersine çevrilmiştir.

Bulgular

Lise öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada bulgular araştırmanın alt başlıklarına göre ele alınmış, elde edilen veriler tablo hâlinde gösterilmiştir.

Öğrencilerin okumaya yönelik tutum düzeylerini belirlemek için frekans analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 3’te gösterilmiştir:

Tablo 3: Ortaöğretim Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutum Düzeyleri

Katılımcı Sayısı	En Az Puan	En Çok Puan	Ortalama Puan	Standart Sapma
377	1,00	5,00	3,04	1,05

Tablo 3’te görüldüğü üzere ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutum düzeylerinin ($\bar{x}=3,04$) orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının okul türü değişkenine göre ilişkisini belirlemek için bağımsız gruplar t testi yapılmış, bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir:

Tablo 4:Ortaöğretim Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarının Okul Türüne Göre Analizi

Okul Türü	n	X	ss	sd	t	P
Fen Lisesi	170	2,14	.616	375	23,29	,000
Anadolu Lisesi	207	3,77	.720			

Tablo 4'te görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları okul türü değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Analiz sonucuna Anadolu lisesi öğrencileri ile fen lisesi öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının $[t(375)=23.29, p<.05]$ şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Anadolu lisesi öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının fen lisesi öğrencilerinden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre ilişkisini belirlemek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış, veriler Tablo 5'te gösterilmiştir:

Tablo 5: Ortaöğretim Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Analizi

Cinsiyet	n	X	Ss	Sd	t	P
Kız	214	3,08	1.56	375	.928	.370
Erkek	163	2,98	.905			

Tablo 5'e göre ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir. Öğrencilerin okumaya yönelik tutum verileri cinsiyete göre $[t(375)=.928, p>.05]$ olarak tespit edilmiştir. Elde edilen verilerin aritmetik ortalamasına bakıldığında az da olsa kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha üst düzeyde okuma tutumuna sahip oldukları görülmektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları, öğrenim alanı değişkenine göre varyans analizi ile karşılaştırılmış, sonuçlar Tablo 6'da gösterilmiştir:

Tablo 6: Ortaöğretim Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarının Öğrenim Alanına Göre Analizi

Alan	n	X	Ss	sd	f	p
Belli Olmayan	209	2,92	.748			
Sayısal	95	2.97	.804	2-376	7.02	.001
Eşit Ağırlık	73	3.44	.752			

Tablo 6'da görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin öğrenim alanlarına göre okumaya yönelik tutumlarının varyans analizi ile karşılaştırması $[F_{(2-376)}=7.02, p<.05]$ olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin okumaya yönelik tutumları öğrenim alanı değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu ilişki eşit ağırlık öğrencileri ile alanı belli olmayan ve sayısal öğrenciler arasındadır. Eşit ağırlık öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının hem alanı belli olmayan hem de sayısal öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Sayısal öğrenciler ile alanı belli olmayan öğrenciler arasında istatistiksel ve aritmetik olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları ile sınıf değişkeni arasındaki ilişki varyans analizi ile karşılaştırılmış, analiz sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir:

Tablo 7: Ortaöğretim Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarının Sınıf Seviyesine Göre Analizi

Sınıf	N	X	Ss	sd	f	p
9. Sınıf	125	3.04	1.10			
10. Sınıf	84	2.76	.918			
11. Sınıf	79	3.23	.948	3-373	3.125	.026
12. Sınıf	89	3.13	1.11			

Tablo 7’de görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin sınıf seviyesine göre okumaya yönelik tutumlarının varyans analizi ile karşılaştırılması [$F_{(3-373)}=3.125, p<.05$] şeklinde tespit edilmiştir. Lise öğrencilerinin sınıf seviyesi ile okumaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Araştırmanın aritmetik ortalamasına bakıldığında 9. 11. ve 12. Sınıf öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının birbirine yakın olduğu, 10. sınıf öğrencilerinin okuma tutumlarının ise diğer sınıflardan daha düşük olduğu görülmektedir. Öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarının çoktan aza doğru 11. 12. 9. ve 10. sınıf şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

Ortaöğretim öğrencilerinin okuma tutumları anne eğitim durumuna göre varyans analizi ile karşılaştırılmış, analiz sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir:

Tablo 8: Ortaöğretim Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Analizi

Anne Eğitim Durumu	n	X	ss	sd	f	p
İlkokul	98	2.91	1.10			
Ortaokul	128	3.41	.918			
Lise	78	2.81	.948	4-371	7.491	.000
Üniversite	72	2.80	1.11			

Tablo 8’de görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin anne eğitim durumu ve okumaya yönelik tutumlarının varyans analizi ile karşılaştırılmasının [$F_{(4-371)}=7.491, p<.05$] şeklinde olduğu, anne eğitim durumu ile öğrencilerin okumaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılık annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerle ilkokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrenciler arasındadır. Annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin okumaya yönelik tutumları diğerlerine göre daha yüksektir. Verilerin aritmetik ortalamaları incelendiğinde annesi ortaokul, ilkokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin okumaya yönelik tutumları arasında çoktan aza doğru bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin okuma tutumları baba eğitim durumuna göre varyans analizi ile karşılaştırılarak analiz sonuçları Tablo 9’da gösterilmiştir:

Tablo 9: Ortaöğretim Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Analizi

Baba Eğitim Durumu	n	X	ss	sd	f	p
İlkokul	36	2.52	.981			
Ortaokul	89	3.46	1.00			
Lise	104	3.16	1.09	4-372	10.18	.000
Üniversite	131	2.90	.986			
Lisansüstü	17	2.20	.599			

Tablo 9'da görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre okumaya yönelik tutumlarının varyans analizi ile karşılaştırılması [$F_{(4-372)}=10.18$, $p<.05$] olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin babalarının eğitim durumu ile okumaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu farklılık babası ortaokul mezunu olan öğrencilerle ilkökul, üniversite ve lisansüstü mezunu olan öğrenciler arasındadır. Babası ortaokul ve lise mezunu olan öğrencilerin okumaya yönelik tutumları diğerlerine göre daha yüksektir. Verilerin aritmetik ortalamalarına bakıldığında babası ortaokul, lise, üniversite ve lisansüstü mezunu olan öğrencilerin okumaya yönelik tutumları arasında çoktan aza doğru bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının aile gelir durumu değişkenine göre varyans analizi ile karşılaştırma sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Ortaöğretim Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarının Aile Gelir Durumuna Göre Analizi

Aile Gelir Düzeyi	n	X	ss	sd	f	p
500-1800	119	3.20	1.04			
1800-2600	123	2.99	1.04	2-374	3.34	.097
2600 ve üstü	135	2.93	1.05			

Tablo 10'da görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin aile aylık gelir durumu ile okumaya yönelik tutumlarının varyans analizi ile karşılaştırması [$F_{(2-374)}=3.34$, $p>.05$] şeklindedir. Öğrencilerin okumaya yönelik tutumları aile aylık gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında ailelerin gelir durumu arttıkça öğrencilerin okuma tutumunda bir azalmanın olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde, araştırma bulgularından hareketle elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Araştırma sonuçları alanda daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırılarak öğrencilerin okumaya yönelik tutum düzeyleri ve tutumlarında etkili olan unsurlar incelenmiştir.

Araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının “orta” düzeyde ($\bar{X}=3,04$) olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın bu bulgusu Baş (2012) tarafından yapılan araştırmayla benzerlik, Akkaya ve Özdemir (2013) tarafından yapılan araştırmayla farklılık göstermektedir. Baş (2012) ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının “orta”, Akkaya ve Özdemir (2013) ise “yüksek” düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca ortaokul öğrencilerinin (Başaran ve Ateş, 2009; İşeri, 2010; Balcı, Uyar ve Büyükkız, 2012 ve Durualp, Çiçekoğlu ve Durualp, 2013) okumaya yönelik tutumlarının “yüksek”, üniversite öğrencilerinin ise (Yılmaz ve Benli, 2010; Bozpolat, 2010 ve Kuzu, 2013) “orta” düzeyde olduğu görülmektedir.

Yapılan araştırmada lise öğrencilerinin okuma tutumlarının düşük düzeyde olmayıp orta düzeyde olması büyük bir problem olarak görülmese de eğitim ve öğretim açısından dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Çünkü yapılan araştırmalarda ilköğretim öğrencilerinin okuma tutumlarının yüksek düzeyde olduğu, öğrencilerin bir üst okula geçtikçe okuma tutumlarında düşmenin olduğu görülmektedir. Bu durumun birçok nedeni bulunmaktadır: Öncelikle öğrencilerin televizyon, akıllı telefon, tablet ve bilgisayar başında kontrolsüz ve denetimsiz bir şekilde vakit geçirmelerinin okuma tutumlarını olumsuz olarak etkilediği söylenebilir. İkinci olarak edilgen olmaları ve vakit geçirirken eğlendikleri İnternet ve televizyon izleme kitap okumayı bir engel olarak görmelerinden, üçüncü olarak da aile fertlerinin ve öğretmenlerin okuma konusunda yeterli düzeyde öğrencilerle ilgilenmemelerinden ve tavsiye ettikleri davranışları kendilerinin yapmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Öğrencilerin tutumlarındaki bu gerilemenin; onların okuma alışkanlığı kazanmalarını, okuduğunu anlama stratejilerini kullanmalarını ve akademik başarı düzeylerini olumsuz olarak etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın diğer bulgusu ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının okul türüne göre gösterdiği farklılıkla ilgilidir. Araştırmada fen ve Anadolu lisesi öğrencileri arasında Anadolu lisesi öğrencileri lehine ($\bar{X}=3,77$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmektedir. Anadolu lisesi öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının fen lisesi öğrencilerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma fen lisesi öğrencilerinin akademik başarı kaygılarının daha yüksek olmasının, sayısal derslere daha fazla ağırlık vermelerinin ve ilk yıllardan itibaren üniversite sınavına hazırlanmalarının neden olduğu söylenebilir. Anadolu liselerinin öğretim programı fen liseleri kadar yoğun değildir. Ayrıca Anadolu lisesi öğrencileri gerek akademik başarı kaygısı, gerek program yoğunluğu, gerekse üniversiteye hazırlanma noktasında daha serbest hareket etmekte, ders dışı etkinlik ve faaliyetlere daha fazla vakit ayırabilmektedir.

Araştırmanın diğer bir sonucu öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarının cinsiyetlerine göre gösterdiği farklılıkla ilgilidir. Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarıyla cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ancak verilerinin aritmetik

ortalamalarına bakıldığında kız öğrencilerin okuma tutumlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Akyol (2005: 212), cinsiyet faktörünün okumaya hazırbulunuşluk ve okuma tutumuyla ilgili en az belirleyici unsur olduğunu ifade etse de literatürde ilköğretim, ortaöğretim ve lisans düzeyinde yapılan araştırmalarda kız öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu gösteren pek çok araştırma (Akkaya ve Özdemir 2013; Arslantürk, 2008; Balcı ve diğer., 2012; Baş, 2012; Başaran ve Ateş, 2009; Bozkurt ve Serin, 2003; Bozpolat, 2010; Gömleksiz, 2004; İşeri, 2010; Kush ve Watkins, 1996; Kuzu, 2013; Özbayve diğer., 2008; Özdemir, 2013; Sainsbury, 2004; Sallabaş, 2008; Saracaloğlu, Yenice ve Karasakaloğlu 2009; Yalınkılıç, 2007; Yılmaz ve Benli, 2010) bulunmaktadır.

Son yıllarda dil becerileriyle ilgili yapılan araştırmalarda cinsiyet faktörünün etkisinin gittikçe azaldığı görülmektedir. Sevim ve Gedik (2014) bunun nedeniyle ilgili olarak davranışçı yaklaşımdan yapılandırmacı yaklaşıma geçilmesinin etkili olduğuna vurgu yapmaktadır. Buna ilave olarak medyanın, geleneksel aile yapısında ve toplumsal değerlerde meydana getirdiği değişimlerin etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu lise öğrencilerinin okuma tutumları ve sınıf değişkeni arasındadır. Bu araştırmada lise öğrencilerinin sınıf düzeyleri ile okuma tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunmadığı görülmektedir. Elde edilen verilerin aritmetik ortalamalarına bakıldığında lise öğrencilerinin sınıf düzeyine göre okumaya yönelik tutumlarının en fazla 11. sınıflarda sonra sırasıyla 12, 9 ve 10. sınıflarda olduğu görülmektedir.

Literatürde bu konuyla ilgili farklı sonuçlar bulunmaktadır. İşeri (2010) ilköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerine yaptığı araştırmada, sınıfları arttıkça öğrencilerin okuma tutumlarının düştüğünü, Baş (2012) 9. sınıf öğrencilerinin okuma tutumlarının 10, 11 ve 12. sınıflardan daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Özbay ve diğer., (2008) ile Yılmaz ve Benli (2010) sınıf öğretmeni adaylarının okuma tutumları üzerine yaptıkları araştırmalarda sınıf düzeylerinin okumaya yönelik tutumla ilgili anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

9. sınıf öğrencileri yeni bir okula başladıklarından okula, öğretmenlerine ve arkadaşlarına alışma ve uyum sağlama süreçlerinin onların hem akademik başarılarını hem de okumaya yönelik tutumlarını olumsuz etkilediği söylenebilir. 10. sınıf öğrencilerinin ergenlik döneminin etkilerinden tam olarak kurtulamamaları ve öğrenim alanlarının belli olmaması okumaya yönelik tutumlarının düşük olmasının nedenlerinden olabilir. Okumaya yönelik tutum düzeyinin en yüksek olduğu öğrencilerin 11.sınıf öğrencileri olduğu görülmektedir. 11. sınıf öğrencileri, genellikle ergenlik döneminin olumsuz etkilerini aşmış, öğrenim alanlarını belirlemiş, okullarına, öğretmenlerine ve arkadaşlarına uyum sağlamıştır. Üniversite sınav kaygısı da tam olarak hissedilmemektedir. Bu nedenlerden dolayı bu dönemde bireysel özellikler dışında eğitim ve öğretimi olumsuz etkileyen unsurlar en az etkiye sahiptir. Bu durumların öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarına olumlu yönde etkide bulunduğu söylenebilir. 12. sınıf öğrencilerinin üniversite

sınavına hazırlık durumlarından dolayı sınav kaygılarının ve sınava yönelik ders çalışmalarının kitap okumaya yönelik tutumlarını olumsuz etkilediği söylenebilir. Bu araştırmada liselerde her sınıfın kendine has farklı özelliklerinin olduğu görülmektedir. Bu özellikler genel anlamda eğitim ve öğretimi, özel olarak da okumaya yönelik tutumları olumsuz olarak etkilemektedir.

Araştırma verilerinden elde edilen diğer bir bulgu öğrencilerin öğrenim alanlarıyla ilgilidir. Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarında eşit ağırlık öğrencileri ile alanı belirli olmayan ve sayısal öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Eşit ağırlık öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları hem alanı belli olmayan öğrencilerden hem de sayısal öğrencilerinden daha yüksektir. Bu, beklenen bir sonuçtur. Eşit ağırlık öğrencileri edebiyat, dil ve anlatım, tarih, coğrafya ve felsefe gibi sözel dersleri diğer alanlardaki öğrencilerden daha fazla görmektedir. Sayısal öğrenciler ile alanı belirli olmayan öğrenciler arasında istatistiksel ve aritmetik olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Araştırmanın bu bulgusu Akkaya ve Özdemir (2013) tarafından yapılan araştırmayla benzerlik göstermektedir. Akkaya ve Özdemir (2013) de yaptıkları araştırmada eşit ağırlık alanında öğrenim gören öğrencilerin okuma tutumlarının diğer alanlardaki öğrencilerden daha yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne eğitim durumları ilkökul %26, ortaokul %34, lise %21 ve üniversite %19 şeklindedir. Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları ile anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırmanın bu bulgusu Akkaya ve Özdemir (2013) tarafından yapılan araştırmayla farklılık, Baş (2012) tarafından yapılan araştırmayla da farklılık göstermektedir. Akkaya ve Özdemir (2013) tarafından yapılan araştırmada anne eğitim durumuyla okumaya yönelik tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Baş (2012) ise yaptığı araştırmada öğrencilerin anne eğitim düzeyleri arttıkça okumaya yönelik tutumlarının arttığı yönünde bir sonuca ulaşmıştır. Bu araştırmada ise annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin okumaya yönelik tutum düzeylerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ortaokul mezunu olan annelerin çeşitli nedenlerden dolayı başaramadığı okuma arzu ve beklentilerini çocuklarına yansıttığı, bu durumun da öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarında olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu annelerin genellikle çalışması ve buna bağlı olarak çocuklarıyla fazla vakit geçirememelerinin bu durumda etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim durumlarının ilkökul %10, ortaokul %23, lise %27, lisans ve lisansüstünün %40 olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada baba eğitim durumuyla okumaya yönelik tutum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Bu farklılık babası ortaokul mezunu olan öğrencilerle ilkökul, üniversite ve lisansüstü mezunu olan öğrenciler arasındadır. Babası ortaokul ve lise mezunu öğrencilerin okumaya yönelik tutum düzeyleri diğerlerine göre daha yüksektir. Araştırmada öğrencilerin

babalarının eğitim seviyesi arttıkça okumaya yönelik tutumlarının daha yüksek olacağı beklentisinin aksine bir sonuca ulaşılmıştır. Eğitim seviyesi düşük olan babaların çocuklarının okumalarını gelecekleri adına bir garanti gördüklerinden öğrencilerin tutumlarında olumlu etkiye neden olduğu söylenebilir. Babası lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olan öğrencilerin okuma tutumlarının diğer öğrencilerden daha düşük olmasının nedenlerinin araştırılması gerekmektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları ile aile aylık gelir durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Maddi imkânla okumaya yönelik tutum arasında doğrudan değil de dolaylı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu sosyo-ekonomik durumun öğrencilerin okumaya yönelik tutum düzeylerini etkilediği sonucuna ulaşan araştırmalarla (Balci, 2009; Baş, 2012; Başaran ve Ateş, 2009; Güngör, 2009; Keleş, 2006; Topçu, 2007) farklılık, aile gelir durumuyla okuma tutumu arasında bir ilişkinin bulunmadığı (Acıyan, 2008; Akkaya ve Özdemir 2013; Çetinkaya, 2004; Gönen, Öncü ve Işıtan, 2004; Sevmez, 2009) yönündeki araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Aile gelir durumunun istatistiksel olarak okumaya yönelik tutum üzerinde etkili olmamasının nedeni olarak okuma tutumunun maddi imkânlardan ziyade iç ve dış motivasyon unsurlarıyla ilgili olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Elde edilen verilerin aritmetik ortalamalarına bakıldığında aile aylık gelir durumu arttıkça öğrencilerin okuma tutumlarının düştüğü görülmektedir. Aile gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin okumayı geleceklerini garantiye alma ve meslek edinme yolu olarak görmelerinin bu duruma neden olduğu söylenebilir.

Öneriler

Yapılan araştırmada elde edilen bulgulara ve literatürde yapılan araştırmalara bağlı olarak öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarının geliştirilmesi adına şu önerilerde bulunulabilir:

Tutumlar, alışkanlıklar üzerinde etkili olan unsurların başında gelmektedir. Öğrencilerin “okumayı öğrenme gayretlerinin yerini öğrenmek için okuma” davranışları (Durkin, 1978’den aktaran Başaran ve Ateş, 2009: 91) yani okumanın alışkanlık hâline gelmesi genellikle ilkökul, ortaokul ve lise yıllarında kazanılmaktadır. Bu yüzden öğrencilerin ilkökul, ortaokul ve lise dönemlerinde okumaya yönelik tutumları takip edilmelidir. Tespit edilen olumsuz tutumların değiştirilmesi için olumlu tutum geliştirecek faaliyetler ve etkinlikler, ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Bireysel ilgi ve tercihler öğrencilerin okumaya karşı tutumlarını etkilemektedir. Bundan dolayı öncelikle öğrencilerin cinsiyetleri, gelişim özellikleri, sınıfları, öğrenim alanları dikkate alınmalı ve öğrencilerin ilgi duyabilecekleri, anlamakta zorlanmayacakları kitapların tavsiye edilmesi öğrencilerin okumaya yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde faydalı olabilir. Bu doğrultuda öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve zevklerine hitap edecek ve onlara dil zevki kazandırabilecek kitap listeleri oluşturulmalı, bireysel kitap okuma hedefleri verilmelidir. Belirlenen bu

kitaplardan okul, ilçe ve il geneli sınavlar düzenlenebilir. Ayrıca erkek öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarının geliştirilmesi için daha fazla gayret gösterilmelidir.

Okuma tutumunun olumlu bir şekilde gelişmesi için öğrenciler üzerinde etkisi olan herkese görevler düşmektedir. "Alışkanlıklar, çevreden, aileden, öğretmenlerden ve özellikle de öğrencilerin birlikte hareket ettiği grubun verdiği ideallerden davranış modelleri biçiminde öğrenilmektedir" (Bamberger, 1990'dan aktaran Akkaya ve Özdemir, 2013: 79). Hem annenin hem de babanın öğrencilerin tutumları üzerinde büyük etkileri bulunmaktadır. Öğrenciler için birer model konumunda olan ebeveynlerin onlara kitap okumaları, okuduğu kitapları anlatmaları, çocukların başarılarını kitapla ödüllendirmeleri gibi aile içi etkinlikler çocuklarda okumaya yönelik olumlu tutum geliştirilmesi açısından faydalı sonuçlar ortaya koyabilir. Ebeveynlerin küçük yaşlarda çocuklara hikâye anlatmaları, birlikte yaptıkları okuma etkinlikleri onların okuma tutumlarını olumlu yönde geliştirebilir.

Okuma tutumlarının gelişmesinde öğretmenlerin de büyük sorumlulukları bulunmaktadır. Öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı kazanmalarında ve okumaya yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde başta Türkçe öğretmenleri olmak üzere okul öncesi, sınıf, edebiyat ve diğer branş öğretmenlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Öğretmenlerin kitap okumaları, öğrencilere okudukları kitaplardan bahsetmeleri ve onları yönlendirmeleri okuma tutumlarının gelişmesine katkı sağlayabilir.

Okullarda sadece okuma ve yazma öğretilmemeli aynı zamanda kitap okuma şuuru da kazandırılmalıdır. Öğrenciler üzerinde uyarı ve nasihatten ziyade yaparak gösterme etkili olmaktadır. Kuzu'nun (2013: 67) ifade ettiği gibi öğretmenler kitap okuduklarını öğrencilere göstermeli, okuyup istifade ettiği kitaplar hakkında kısa bilgi verip öğrencilere tavsiyelerde bulunmalıdır. Tüm öğretmenler ve hatta yöneticilerin derslerde, toplantılarda, çeşitli vesilelerle öğrencilere hitaplarında bu tür eserlerden alıntılarla özendirici olması ve öğrencilere örnek olacak davranışlarda bulunmaları onların okuma tutumlarını olumlu yönde geliştirebilir.

Öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarının geliştirilmesi için farklı yöntem, teknik ve etkinliklerden yararlanılmalıdır. Probleme dayalı öğrenme, İSOTEG tekniği, rehberli okuma etkinliği, yaz okulu programları, tekrarlı okuma, bağımsız okuma programları, okuma tiyatrosu, akran desteği ile okulda, evde sağlanan okuryazarlık deneyimleri ve bilgisayar destekli hızlandırılmış okuma programları okumaya ilişkin tutum geliştirmede etkilidir (Karadağ, 2014: 13).

Okullarda herkesin aynı anda katılabileceği kitap okuma saatleri yapılmalı, öğrenciler kitap fuarlarına götürülmeli, yerel ve ulusal yazarlarla buluşturulmalıdır. Öğrencilerin okuma motivasyonları sürekli olarak yüksek tutulmalıdır. Özbay ve diğer.,(2008:133) öğrencilerde kitap okumaya yönelik olumlu tutumların geliştirilebilmesi için belirli aralıklarla kitap okumaya yönelik seminerler ve konferanslar düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Sürelî yayınların okuma tutumlarını geliştirdiği bilinmektedir. Kütüphanelere sürelî yayınlar temin edilerek öğrencilerin istifadesine sunulmalıdır. Bazı araştırmalarda(Kuzu, 2013; Özbay ve diğ., 2008) ifade edildiği gibi sürelî yayınları takip eden öğrencilerin kitap okumaya yönelik tutumlarının diğelerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin maddî imkânlardan dolayı her kitabı satın alarak temin etmeleri zordur. Bundan dolayı sürelî yayınlara ve kitaba ulaşım kolaylaşmalı, okul kütüphanelerinde öğrencilerin ilgi duyacağı kitaplar bulunmalıdır. Bu amaçla okul kütüphanelerinin zenginleştirilmesi hatta sınıf kitaplıklarının oluşturulması öğrencilerin okumaya yönelik olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağlayabilir.

ABD Ulusal Araştırma Konseyi çocukların okumaya ilişkin tutumları üzerinde etkili olabilecek etkenleri şu şekilde listelemiştir (Temple 2005'ten aktaran Başaran ve Ateş, 2009: 78):

- Okuryazarlığa verilen değer: Kendilerine kitap okunan ve okumaları teşvik edilen çocuklar, okumanın değerinin farkına varırlar.
- Başarıya vurgu: Ebeveynlerin çocukların başarılarıyla ilgili beklentilerini ifade etmeleri, onlara bunun için yönergeler sunmaları ve onların okuma ilgilerini karşılamaları, çocukların iyi birer okuyucu olmaları konusunda etkili olabilir.
- Okuma materyallerinin ulaşılabilirliği ve kullanılabilirliği: Evde çocuk kitapları ve diğ. okuma-yazma materyallerini bulundurmak okuryazarlık deneyimlerini artırır.
- Çocuklara okuma: Ebeveynler okul öncesi dönemlerde uyku zamanlarında ve diğ. zamanlarda çocuklara kitap okuyarak onların okumaya ilişkin geliştirdikleri olumlu tutumları arttırabilirler.

Yukarıda ifade edilen hususları aile, öğretmen ve okul idaresinin yerine getirmesi öğrencilerin okuma tutumlarını olumlu yönde geliştirecektir.

Araştırmaya derinlik kazandırmak ve okumaya karşı olumlu tutum düzeylerinin yükseltilmesi amacıyla öncelikle olumsuz tutumların nedenlerine yönelik araştırmalar yapılmalıdır. Cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyinin daha önce yapılan araştırmalardan farklı sonuçlar göstermesinin nedenlerinin tespit edilmesine yönelik daha derinlikli araştırmaların yapılması konuya ilişkin sorunların çözümüne katkı sağlayabilir.

Kaynakça

Acıyan, A. A. (2008). *Ortaöğretim öğrencilerinin okuma alışkanlıkları ve akademik başarı düzeyi arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Akaydın, Ş. ve Çeçen, A. (2015). Okuma becerisiyle ilgili makaleler üzerine bir içerik analizi. *Eğitim ve Bilim*. 40 (178), 183-198.

Akkaya, N. ve Özdemir, S. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının incelenmesi (İzmir-Buca örneği). *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2(1), 75-96.

Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil: ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.

Akyol, H. (2005). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Allport, G. W. (1967). Readings in attitude theory and measurement. (Ed: M. Fishbein), New York: John Wiley&Sons, s.1-14. <https://archive.org/details/Readings in Attitude Theory and Measurement> (Erişim Tarihi: 25.03.2015).

Aronson, E., Wilson, T.D.&Akert, R. M., (2004). *Social psychology*. New Jersey: Pearson Education, Inc.

Bağcı, H. (2010). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *II. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (9-11 Aralık 2009) Bildirileri*, Lefkoşa: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi.

Balcı, A. (2009). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlık ve ilgileri üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Balcı, A., Uyar, Y. ve Büyükkiz, K. (2012). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıkları, kütüphane kullanma sıklıkları ve okumaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *TurkishStudies*. 7(4), 965-985.

Baş, G. (2012). Reading attitude of high school students: an analysis from different variables. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, 3 (2), 47-58.

Başaran, M. ve Ateş, S. (2009). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okumaya ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 29 (1), 73-92.

Bozpolat, E.(2010). Öğretmen adaylarının okuma alışkanlığına ilişkin tutumlarının değerlendirilmesi (Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği). *Journal of World of Turks*. 2 (1), 411-428.

Büyükoztürk, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çetinkaya, Ç. S. (2004). *Afyon merkezindeki ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. İstanbul: MEB Yayınları.

Demirel, Ö. (2005), *Eğitim sözlüğü*, (3. baskı), Ankara: PegemA Yayıncılık.

Doğan Yılmaz, E. (2010). *Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri ve Kitap Okuma Alışkanlığına İlişkin Tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Durualp, E., Çiçekoğlu, P. ve Durualp, E. (2013). 6-8. sınıftaki öğrencilerin okumaya ilişkin tutumlarının internet ve kitap okuma alışkanlıkları açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 2/1, 115-132

Ghaith, G. M. ve Bouzeineddine, A. R. (2003), Relationship between reading attitudes, achievement, and learners' perceptions of their jigsaw II cooperative learning experience, *Reading Psychology*. 24, 105-121.

Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.

Gömlüksiz, M. N. (2004). Geleceğin öğretmenlerinin kitap okumaya ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1 (1), 1-21.

Gönen, M., Öncü, E. ve Işıtan, S. (2004). İlköğretim 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıklarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 164, 7-35.

Güncel Eğitim (2015). <http://www.guncelegitim.com/haber/3643-ygs-lys-ygs-sonuclarina-gore-81-il39in-basari-siralaması-ve-birincileri.html> (Erişim tarihi: 27.03.2015).

Güngör, E. (2009). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin kitap okuma alışkanlığı ile türkçe dersi akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Harris, A. J. ve Sipay, E. R. (1990). *How to increase reading ability*. New York: Longman.

İnceoğlu, M. (2004). *Tutum, algı, iletişim*. Ankara: Kesit Tanıtım http://www.beykent.edu.tr/webprojects/uploads/metin%20inceoglu_tutum-almi-iletisim.pdf (Erişim:11.02.2015).

İşeri, K. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okuma tutumlarının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7(2), 468-487.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Basın Yayın Dağıtım.

Karabay, A. ve Kuşdemir Kayıran, B. (2010). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerileri ve okumaya ilişkin tutumları arasındaki ilişki. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 3 (38), 110-117.

Karakuş, İ. (2000). *Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. Ankara: Sistem Ofset Yayınları.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Karatay, H. (2010). İlköğretim öğrencilerinin okuduğunu kavrama ile bilişsel farkındalıkları. *Türklük Bilim Araştırmaları*. 27, 457-475.

Keleş, Ö. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinde kitap okuma alışkanlığının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kush, J. C. ve Watkins, M.W. (1996). Long term stability of children's attitudes toward reading. *The Journal of Educational Research*. 89 (5), 315-319.

Kuzu, T. S. (2013). Öğretmen adaylarının okumaya karşı tutumları ile genel kültür düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*. 2 (6), 55-72.

Martinez, R.S., Arıca, T. & Jewell, J. (2008). Influence of reading attitude on reading achievement: A test of the temporal-interaction model, *Psychology in The Schools*, 45 (10), 1010-1022.

MEB (2011). *Dil ve anlatım dersi öğretim programı ve kılavuzu* (9-12. sınıflar). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (2013). PISA 2012 ulusal ön raporu. (<http://pisa.meb.gov.tr/wp-content/uploads/2013/12/pisa2012-ulusal-on-raporu.pdf>) (Erişim Tarihi: 02.01.2015)

Özbay, M., Bağcı, H. ve Uyar, Y. (2008). Türkçe öğretmeni adaylarının okuma alışkanlığına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 9 (15), 117-136.

Özbay, M. ve Uyar, Y. (2009). İlköğretim ikinci kademe öğrencileri için okumaya yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*. 4 (2), 632-651.

Özbay, M. (2013). *Anlama teknikleri I: okuma eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.

Özdemir, E. (1990). *Okuma sanatı*. İnkılâp Kitabevi: İstanbul.

Özdemir, S. (2013). *Ortaöğretim öğrencilerinin okuma alışkanlık ve tutumlarıyla fen, matematik derslerindeki akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi (İzmir Buca ilçesi örneği)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Sainsbury, M. (2004). Children's attitudes to reading. *Education Review*. 17(2), 49-54.

Saracaloğlu, A.S., Yenice, N., Karasakaloğlu, N. (2009). Öğretmen adaylarının iletişim ve problem çözme becerileri ile okuma ilgi ve alışkanlıkları arasındaki ilişki. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4 (2), 187-206

Sallabaş, E. (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları ve okuduğunu anlama becerileri arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.9 (16), 141-155.

Schooten, E. & Gloppe, K. (2002). The relation between attitude toward reading adolescent literature and literary reading behavior. *Poetics*, 30(3), 169-194

Senemoğlu, N. (2013). *Kuramdan uygulamaya gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Sever, S. (1998). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sevim, O. ve Gedik, M. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinin konuşma kaygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 52, 379-393.

Sevmez, H. (2009). *Türkçe öğretmen adaylarının okuma alışkanlığı ve kütüphane kullanımı üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Stokmans, M. J. W. (1999). Reading attitude and its effect on leisure time reading. *Poetics*. 26 (4), 245-261.

Tazebay, A. (1993). *İlk okuma yazma öğretimi*. İstanbul: MEB Yayınları.

Topçu, Y. E. (2007). İlköğretim 6,7 ve 8. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıkları. *Milli Eğitim Dergisi*. 176, 36-57.

Yalınkılıç, K. (2007). Türkçe öğretmen adaylarının okumaya ilişkin tutum ve görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1 (1), 225-241.

Yılmaz, D.E. (2010). *Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve kitap okuma alışkanlığına ilişkin tutumları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yılmaz, M. ve Benli, N. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının okuma alışkanlığına yönelik tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*. 12 (1), 281-291.